

LAUSUNTO

Asia: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle lukiolaiksi ja laiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Viite: OKM/41/010/2017

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE kiittää lausuntopyynnöstä.

VANE on vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen (vammaisopimus) valtiollinen koordinaatiojärjestelmä. Sen tehtävänä on edistää vammaissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja vammaisten henkilöiden oikeuksien huomioon ottamista kaikkien hallinnonalojen toiminnassa. VANE kommentoi esitystä vammaissopimuksen näkökulmasta keskittyen vammaisten lasten ja vammaisten vanhempien lasten näkökulmasta huomioitaviin asioihin.

Yleistä esityksestä

VANE pitää uutta lakia ja sen tavoitteita kannatettavana. Ohjauksen parempi saatavuus ja pykälätasolle kirjattu oikeus oppimisen tukeen ja erityisopetukseen ovat erityisen kannatettavia ja helpottaisivat jatkossa monen vammaisen opiskelijan opintoja. Muutenkin opintojen ja ylioppilastutkinnon joustavuuden lisääminen ovat hyviä tavoitteita.

VANE esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriön asettamaa lukiauudistuksen seurantar ryhmää täydennetään vammaisjärjestöedustajalla. Tällöin voidaan saada entistä paremmin seurantatietoa myös siitä, miten uudistusta toimenpannaan vammaisten henkilöiden kannalta.

Keskeiset YK:n vammaissopimuksen velvoitteet

Suomi on ratifioinut vammaissopimuksen vuonna 2016. Vammaissopimus on Suomessa osa kansallista lainsäädäntöä. Sen mukaisesti viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan ottaa huomioon vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja edistäminen.

Vammaissopimus velvoittaa viranomaisia osallistamaan vammaiset henkilöt kaikkeen heitä koskevaan päätöksentekoon. 24 artiklan mukaisesti sopimuspuolet tunnustavat vammaisen henkilön oikeuden koulutukseen. Toteuttaakseen tämän oikeuden sopimuspuolten tulee varmistaa osallistava koulutusjärjestelmä kaikilla tasoilla.

Vammaisilla henkilöillä tulee olla oikeus opiskella yleisessä koulutusjärjestelmässä ja heitä ei saa sulkea sen ulkopuolelle vammaisuuden perusteella. Vammaisille henkilöille tulee



taata osallistava, hyvälaatuinen ja maksuton ensimmäisen ja toiseen asteen koulutus yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisia henkilöitä varten tulee tehdä heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kohtuulliset mukautukset. Heille tulee tarjota yleisessä koulutusjärjestelmässä heidän tarvitsemansa tuki. Vammaissopimuksen 19 artiklan mukaisesti vammaiselle henkilöllä on oikeus elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet.

Sopimukseen artiklaan 9 on kirjattu esteettömyys ja saavutettavuus edellytyksenä vammaisten henkilöiden itsenäiselle elämälle ja täysimääräiselle osallistumiselle kaikilla elämänaloilla. Sopimus velvoittaa toteuttamaan asianmukaiset toimet, joilla varmistetaan vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön, kulkutukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintä-teknologiaan ja järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueella.

LAKIESITYS JA YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

25 § Oikeus saada opetusta ja opintojen ohjausta

VANE pitää hyvänä opinnohjausoikeuden laajentumista koskemaan koulutuksen nivel- ja siirtymävaiheita.

VANE toivoo selvennystä siihen, onko koulun henkilökunnalla oikeutta ottaa yhteyttä et-sivään nuorisotyöhön tai Ohjaamon henkilökuntaan, jos opiskelija lopettaa opintonsa eikä häneen saada yhteyttä tilanteen selvittämiseksi.

28 § Oppimisen tuki

VANE pitää tärkeänä lisäyksenä oppimisen tukea ja erityisopetusta. Oleellista on juurikin yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Esityksessä ei säädetä päätöksentekoa koskevasta menettelystä. VANE katsoo, että on tärkeää vähintäänkin seurata, kuinka oppilaiden yksilöllisen tarpeiden mukainen tuki käytännössä järjestyy ja kiinnittää lain toimeenpanossa huomiota siihen, että oppilaan oikeutta hänen tarvitsemaansa tukeen korostetaan.

34 § Opiskelijoilta perittävät maksut

Pykälässä esitetään säädettäväksi maksuista kuten nykyisessäkin lainsäädännössä. Itse opetus olisi edelleen maksutonta, mutta esimerkiksi työvälineistä ja oppikirjoista voisi edelleen periä maksua. VANE esittää, että pidemmän aikavälin tavoitteena tulisi olla maksuttomat toisen asteen opinnot. Lakiesitys ei takaa tältä osin kaikille yhdenvertaisia mahdollisuuksia lukio-opintoihin.

Vammaiset henkilöt ovat muita useimmiten työelämän ulkopuolella ja elävät näin ollen muita useimmin minimitoimeentulon varassa. Vammaisuudesta aiheutuvista kuluista syntyvä maksurasitus jakautuu epätasaisesti vuoden aikana ja aiheuttaa lisähaasteita toimeentuloon etenkin alkuvuodesta. Tämä asettaa vammaisten vanhempien lapsille muita



suuremmalla todennäköisyydellä haasteita selvityä opinnoista aiheutuvista kustannuksista ja näin ollen vaarantaa yhdenvertaisen opiskeluoikeuden. Esityksessä mainittu toimeentulotuki on viimesijainen, tilapäiseksi tarkoitettu tukimuoto, jonka varaan ei pitäisi opinnoista aiheutuvia maksuja jättää.

YK:n vammaissopimuksen 24 artiklan mukaisesti vammaisille henkilöille tulee taata muiden kanssa yhdenvertaisesti maksuttomat ensimmäisen ja toisen asteen opinnot.

40 § Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön

VANE pitää hyvänä, että pykälässä säädetään siitä, että opiskelijaa tulee suojata kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. Lain perusteluissa olisi hyvä huomioida vuoden 2017 syksyllä julkaistusta Kouluterveyskyselyssä (THL, thl.fi/kouluterveyskysely/tulokset) esiin noussut toimintarajoitteisten nuorten muita useammin kokema syrjivä kiusaaminen, fyysinen uhka ja seksuaalinen väkivalta. Tämän lisäksi he kokevat saavansa muita vähemmän tukea ja apua hyvinvointiinsa opiskeluhuollon ammattilaisilta. Asia tulisi ottaa erityisen huomion kohteeksi lukioissa myös opintosisäällöissä ja ohjeistuksissa sekä kehittää keinoja kiusaamisen ehkäisemiseksi.

VANE katsoo, että joko tässä luvussa tai muualla laissa tulisi olla maininta myös terveellisestä, esteettömästä ja saavutettavasta opiskeluympäristöstä. VANE esittää, että luku nimetään Opiskeluympäristö ja siihen lisätään oma pykälä / omat pykälät em. asioista.

Tärkeä näkökohta on myös digitaalisten laitteiden ja ohjelmistojen osalta saavutettavuuden huomiointi. Euroopan unionin direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta tuli voimaan 22.12.2016. Jäsenvaltioiden kansalliset lait ja asetukset sekä hallinnolliset määräykset tulee saattaa direktiivin mukaisiksi 23.9.2018 mennessä. Parhaillaan on valmisteilla kansallinen lainsäädäntö: *”Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta”*. Lakiesityksessä saavutettavuus on määritelty tarkoittamaan *”periaatteita ja tekniikoita, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä, jotta ne olisivat paremmin käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa”*.

Esteettömyyden lisäksi käyttöön tulisi ottaa termi *”saavutettavuus”*, jolla valmisteilla olevassa lainsäädännössä viitataan digitaalisiin palveluihin, joiden käyttö lukiokoulutuksessa on yleistymässä. On tärkeää ja YK:n vammaissopimuksen mukaista, että tämä huomioidaan. Lukiolakia toimeenpantaessa olisi hyvä pohtia, voisiko esteettömyyden ja saavutettavuuden osalta laatia lukioille erityistä opasta, johon koottaisiin tietoa ja hyviä käytäntöjä esteettömyyteen ja saavutettavuuteen sekä kohtuullisiin mukautuksiin (ks. seuraava tekstikappale) liittyen.

Yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset

VANE katsoo, että lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa tulisi mainita yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaiset kohtuulliset mukautukset esim. pykälissä 28 §, 29 §, 33 §. Viranomaisen ja koulutuksen järjestäjän on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenver-



taisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa ja saada koulutusta ja yleisesti tarjolla olevia palveluita.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta

Eveliina Pöyhönen
puheenjohtaja

Tea Hoffrén
suunnittelija

